

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

דרשת שבת הגדול ממורינו הרב יהודה גנס שליט"א, תשס"ח:

חלק ד: דינים הנוהגים בשבת קודש

א. לא יבשל מאכלי חמץ הנדבקים לקדירה (סימן תמ"ד שו"ע ס"ג) [אם היא רב פעמית], ואם עשה כך – לכתחילה ידיחנה בשבת ע"י גוי (שם ברמ"א ומשנ"ב ס"ק י"ד, ומבואר שם דאם א"א ע"י גוי ידיחנו ע"י ישראל, ויש לעיין בזמנינו שמקובל למכור את כל החמץ לגוי, אי שרי לעשות כן, דהא אף אם לא ידיחו לא יעבור מדינא בבל יראה, ואולם כיון שאין מוכרים את ב' הסעודות לגוי עכ"פ מחמת אומדנא, שמא אף מה שנשאר דבוק לכלי אינו כלול במכירה, ועיין).

וכן לא יבשל קטניות בכלי פסח (שו"ת מהר"ם שיק, וכן הזהיר בהנהגות לשנה זו בקובץ אגרות חזו"א ח"א סימן קפ"ח), ובדיעבד מותר להשתמש בקדירה לאחר מעל"ע, ויש שהקילו אף בתוך מעל"ע (ע' כף החיים סימן תנ"ג ס"ק כ"ז).

ב. לא יערה רותח (שהיד סולדת בו) מכלי פסח לכלי חמץ (שם סימן תמ"ד שעה"צ ס"ק ד'), וע"י כלי שני (דהיינו שמערה לעוד כלי של פסח וממנו לכלי חמץ) הקילו האחרונים (א"ר ס"ק ג'. וק"ק מכיון שמחמירים לגבי פסח אף בכלי שני כמבואר בסימן תנ"א - מדוע שרי העירו ממנו לכתחילה, ויש ליישב). ולענין עירו לכלים חד פעמיים המתרככים ומתקפלים יש לדון מדין בישול, ושמא י"ל דשרי כיון שהוא פסיק רישא דלא ניחא ליה ומקלקל וכלאחר יד וכבכמה דוכתי, ועיין.

ג. אם אוכל את החמץ במקום אחד ואת שאר המאכלים במקום אחר, יש להקפיד שיהיה אור בב' המקומות, ותברך האשה לאחר שהדליקה האור בב' המקומות (דמלבד דבעינן אור בכל חדר, בעינן סעודה במקום נר, ודוקא על הדלקה זו מברכת, וכמבואר כל זה בסימן רס"ג).

ד. אם עושה כנ"ל (שאוכל בשני מקומות), יקפיד לחזור לברך ברכת המזון במקום שאכל את הפת [אם זה בחדר אחר (ע' סימן קפ"ד)], ובכל אופן יקפיד שתישאר פת על השולחן הראשון, דאם לא כן – י"א שיצטרך לברך על שאר המאכלים [ע' סימן קע"ז ס"ב בבה"ל ד"ה שאין. (וביום יגמור אחד מן המסובין את הפת קודם ברכת המזון). ומלבד זה בעינן שתהיה הפת על השולחן בשעת ברכת המזון (אלא שבסעודת היום שמבער החמץ לכאורה על כרחך יסתפק בזה בפירושים כל דהו)].

ה. כתב בספר חסידים (סימן שי"ד) דבשנה זו אין מאריכים בתפילה, אבל מתפללים בנחת.

ו. יש המהדרים לחלק את סעודת הבוקר לשנים כדי לקיים ג' סעודות על הפת (שם סימן תמ"ד מ"ב ס"ק ח'. ופשוט שאין ראוי לנהוג בחומרא זה אם מחמת כן ע"י השכמתו מוקדם לא יוכל לקיים את הסדר כראוי), ויפסיק כחצי שעה ביניהם (כ"כ בקו"א שם), וי"א שיצא בינתיים לבית הכנסת וכדו' (ע' סימן רצ"א מ"ב ס"ק י"ד. ובאמת צ"ע מדוע אין בהפסקת הסעודה משום גורם ברכה שאינה צריכה, דהלא להרבה שיטות אין יוצאים בזה ידי סעודה שלישית. וצ"ל דכיון דיוצא בזה לפי חלק מהשיטות לא חשו בזה לברכה שאינה צריכה, וכעין שכתב השו"ע סימן קע"ד ס"ד, ועדיין צ"ע).

ז. ומ"מ מכיון שלהרבה פוסקים אין יוצאים ידי מצות ג' סעודות קודם זמן מנחה גדולה (כמבואר בשו"ע ס"י רצ"א ס"ב), לכן יאכל שוב לאחר זמן המנחה סעודה שלישית במיני תבשילים [ולמנהגינו שאנו אוכלים שרויה, ראוי לאכול בה קניידלאך כדי שתהיה סעודה שלישית מחמשת מיני דגן (ע' סימן רצ"א ס"ה)].

ובזוה"ק איתא דבשבת זו יוצאים ידי חובת סעודה שלישית בדברי תורה (הובאו הדברים בביאור הגר"א סימן תמ"ד ס"ק ז').

ז. אין אוכלים בערב פסח מצה שיוצאים בה ידי חובה מצות אכילת מצה מעמוד השחר ואילך (כן הכריע המשנ"ב סימן תע"א ס"ק י"ב), ואפי' אפאה שלא לשם מצת מצוה אסור (כן הכריעו פוסקי זמננו כידוע), ובליל שבת מדינא שרי לאכול מצה, אלא דרבים נהגו לא לאכול מצה מר"ח ניסן (משנ"ב שם) או מפורים.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ומ"מ תינוקות שאינם מבינים ענין סיפור יציאת מצרים – שרי להאכילם מצה אף בערב פסח (שם סימן תע"א ס"ב ברמ"א).

מדינא יכול לאכול מצה שבושלה בכלי ראשון, אולם לא נהגו כך בערב פסח שחל בשבת (סימן תמ"ד, שעה"צ ס"ק א' בשם המג"א, ובסימן תע"א ס"ק כ' היקל בזה, ושם רק בערב פסח שחל בשבת שהדבר מסור לרבים החמירו, וצ"ע), והני מילי כשצורתה ניכרת, אבל אם טחנה ואח"כ בישלה נוהגים היתר באכילתה (סימן תמ"ד משנ"ב ס"ק ח'), וכנ"ל.

[טיגן המצה – אם צורתה ניכרת יש אוסרים לאוכלה מדינא ויש מתירין (שם שער הציון ס"ק א'), כתשה ואח"כ טיגנה נראה דמותה לאכלה (בשעה"צ שם הביא מחלוקת בזה וכנ"ל, ובסימן רצ"א ס"ק כ"ה סתם להקל במיני טיגון שעושים ממצה כתושה, והחילוק ביניהם פשוט לפי מה שנתבאר בסימן קס"ח במשנ"ב ס"ק נ"ו ונ"ט)].

עוגה העשויה מקמח מצה – נהגו שאין אוכלים אותה בערב פסח (כן נהגו, ולכאורה יש לדון בזה דאף דעדיין שם פת עליהם, מ"מ לכאורה שם הפת הראשון פקע מהם, וכשחל עליהם שוב שם פת הוה כמצה עשירה, אלא די"ל דכל שלא בישלם אין אפיה זו מפקעת את האפיה הקודמת, ועיין).

ח. כל הנ"ל קודם שעה תשיעית, אולם משעה תשיעית אסור לאכול כל מאכל העשוי מה' מיני דגן (כמבואר בסימן תע"א משנ"ב ס"ק ג'), ואפי' התחיל קודם לכן פוסק אם ידע מראש שסעודתו תימשך אחרי הזמן (כמבואר בגמ' בפסחים קז: ובתרומת הדשן), ושאר מאכלים מותר לאכול אפי' משעה עשירית ואילך, אולם רק מעט ולא הרבה (שו"ע שם סימן תע"א ס"א), ולכן טוב שיקיים סעודה שלישית קודם שעה תשיעית (כן כתב בהנהגות הגר"ח זוננפלד ס"ו).

שעה תשיעית נהגו לקובעה כשיטת הגר"א שחשבון השעות הוא מהנץ החמה עד השקיעה (כן המנהג פשוט, וע' לקמן בהערה בסעיף י'). ובשנה זו סוף שעה תשיעית הוא בשעה 3:53.

ט. יכול לצרף מצה ללחם משנה (כ"כ בקו"א שם), ויעטפנה בניילון וכדו', ואינה מקוצה משום שראויה לקטנים (בפמ"ג סימן תמ"ד אשל אברהם סק"א כתב, דמצה אינה מוקצה משום שיכול ליתנה לגוי או לעופות, משא"כ מצת מצוה אינו רוצה, ובזמנינו כל מצה לכאורה אינו רוצה ליתנה לגוי או לעוף, אולם לכאורה שרי משום שיכול ליתנה לקטן שאינו מבין סיפור יציאת מצרים, ודומה לזה מצינו לענין אוכל ביה"כ בשו"ת הגרע"א סוף סימן ה'), ומ"מ במצות המצווה צידד הפמ"ג שהם מוקצה (שם).

י. יגמור לאכול החמץ ולנקות שיניו עד שעה חמישית (והוא סוף זמן תפילה), ולמג"א הוא בשעה 9:57, ולהגר"א בשעה 10:28. ומדינא הלכה כהגר"א [כ"כ החזו"א או"ח סימן י"ג, והאגרות משה או"ח א' סימן ס"ז, ובפרט לפי מש"כ בשעה"צ סימן רל"ג ס"ק י"ד דלדעת הגאונים בדין בית השמשות ודאי דהחשבון הוא כהגר"א, והלא המנהג בארץ ישראל כגאונים. (ועיין גם במשנת ר' אהרן, ובספר הזכרון אש תמיד)], אולם נהגו רבים להחמיר בזה כמג"א.

חשבון השעות למג"א הוא מעלות השחר עד צאת הכוכבים דר"ת, ויש המחמירים ומחשבים מעלות השחר ועד צאת הכוכבים של הגאונים [ולפ"ז סוף זמן האכילה היא ב 9:33. (ושמעתי מאמור"ר דשיטה זו תמוהה, דלפ"ז חצות אינה כשהחמה בראש כל אדם, ובגמ' בפסחים מבואר להיפך)].

יא. אדם שיש לו בפיו סתימות כתרים וכדור, מן הראוי שלא יאכל בהם חמץ חם כ"ד שעות, ולפני סוף זמן אכילת חמץ ישתה תה חם וכדו' שנחשב כהגעלה (כן שמעתי מאמור"ר שליט"א), ואף בשבת מותר לעשות כן (כיון דאינו אלא חומרא בעלמא, וכעין מש"כ המשנ"ב סימן שכ"ג ס"ק ל"ז).

יב. אם נשאר לו חמץ בעין יבערנו לפני סוף שעה ששית ע"י השלכתו לבית הכסא (סימן תמ"ד משנ"ב ס"ק כ"א), או הוצאתו למקום הפקר (ע' סימן תל"ג משנ"ב ס"ק כ"ח) במקום שיש עירוב כשר, וינער המפה ויטאטא הרצפה ויטמין את כלי החמץ שהשתמש בהם עם שאר כלי החמץ (שו"ע סימן תמ"ד ס"ד).

יג. קודם שעה ששית יבטל החמץ ויאמר "כל חמירא וכו', דחזיתיה ודלא חזיתיה" וכו', וע' בהערה (רמ"א שם ס"ב. וראיתי מעירים דהלא בשבת אסור להפקיר, וכדכתב הרמב"ן ריש פסחים, ואין לומר דשרי

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

משום מצוה דהלא לרוב השיטות ביטול אינו הפקר. ויש שכתבו שיאמר "ליבטל כעפרא דארעא, ואם צריך הפקר יהא הפקר כעפרא דארעא", וצ"ע.)

יד. אין טורחים ומכינים משבת ליו"ט, ולכן לא יאמר שישן כדי שיהיה לו כח ללילה, ולא יכין את צרכי הסדר אפי' בבין השמשות (ע' סימן שמ"ב ס"א, בה"ל ד"ה בין השמשות) עד הלילה. ובלילה לא יכין צרכי הסדר ולא יעשה מלאכה עד לאחר אמירת ותודיענו, או ברוך המבדיל בין קודש לקודש (ואין צריך לומר כל הלשון, וכמבואר בסימן רצ"ט משנ"ב ס"ק ל"ה).

טו. כתב הרמ"א שנוהגים לומר בשבת הגדול עבדים היינו (והגם שלמנהג אשכנז אין אומרים כן בציבור, הרבה נהגו לומר כן בביתם), והשנה האומרים כן אומרים השבת בערב פסח, ולדעת הגר"א אין אומרים (ע' סימן ת"ל).
כתב המשנ"ב שטוב לומר בערב פסח אחר הצהרים את סדר אמירת קרבן פסח, וטוב לאמרו אחר המנחה (סימן תע"א משנ"ב ס"ק כ"ב).

טז. אין שבת מכינה ליו"ט, ולכן בננות שלא היו ראויים בכניסת השבת והוכנו בשבת – י"א שאסור לאכלם ביו"ט [לכאורה הדבר תלוי במחלוקת הראשונים אם בתיקון בעלמא שייך איסור הכנה, וע' בבה"ל סימן תקכ"ז ס"א ד"ה וע"י. (וע' במשנ"ב סימן תק"א ס"ק ל"ד, ויתכן דפתילות עדיפי שהיו ראויות גם קודם לכן)].

יז. י"א שבשנה זו אין צריך ב' תבשילין בקערת הסדר, משום שלא נהגה בשנה כזו חגיגת י"ד, אולם לא נהגו כן (סימן תע"ג משנ"ב ס"ק כ"ב), דלא פלוג בין שנה זו לשאר השנים.

יח. י"א שבנוסח ההגדה בשנה זו יאמר מן הפסחים ומן הזבחים דחגיגת י"ד לא קרבה בו, וממילא פסח קודם לחגיגה שנעשתה למחרת בט"ו, ובמשנ"ב כתב שלא נהגו כך מכיון שמבקשים על השנה הבאה (סימן תע"ג שעה"צ ס"ק פ').

ויהי רצון שנזכה אף בשנה זו לאכול מן הפסחים ומן הזבחים, אשר יגיע דמם על קיר המזבח לרצון.